

Papiri

Chez nous on meurt lorsque
l'on aime. Villiers de l'Isle-
— Adam: Zaza.

Ulazeći one nedjelje u crkvu imale su djevojke osjećanje, da će toga dana, iza svršene mise, jedna od njih izići sa srećom na dlanu. Sinoć se naime iz Amerike vratio Ive Vrtić s gotovom odlukom, da se oženi. Ima doduše i u onom dalekom svijetu djevojaka, ima ih na milijune pristalih i vrijednih, ali on će — kako je ono prije tri mjeseca pisao majci — da se drži one stare: ženi se što bliže možeš!

I eno već je tu, a kako su Amerikanci vragometno brzi u svemu, sasvim je moguće, da već danas, i to baš pod misom, baci i oko i kocku i kaže: ovu ću!...

Otuda onaj nemirni crvić, što je još jutros ušao u krv djevojaka, pa sve nešto vrti i dube: ovdje tek osjećaj neke bezazlene radoznalosti, a ondje bogme i po koju krupniju želju i nadu... Ima i zašto: Vrtić se od svojih vršnjaka u selu odvađa i stasom i hodom i govorom, obrijano mu lice izgleda zdravo, rumeno, a što takodjer nešto važi, ima momak i zlata, ali ne kao mnogi drugi Amerikanci u svojim, kao mlijeko bijelim zubima, već u džepu i po raznim knjižicama i čekovima.

Ali što je, te ga još nema?

Da je samo znati, na koju će mu oko da padne! Da ne bude na Viku Boričevićevu! Eno je tamo u prvoj klupi, svu obasjanu suncem, što se s visokoga prozora toči kao zlato! Punačka je u licu, s nasmijanim očima, kojima sve uokolo striže, katkada i zažmiri kao da bi se htjela narugati i reći:

— Ma što čekati i što sebi lomite glavu kad ga ja i onako imam već u pesti!

Upućenije misle u sebi, da ima u tome možda i koliko istine. Svi znadu, da se Vrtići s Boričevićima vrlo dobro paze, i da nema u selu djevojke, što bi je Vrtićeva mati i cijenila i voljela kao Viku. I juče prigodom sinovljeva dolaska, htjela je da je ima uza se, pa bi moglo biti, da već ima nešto među njima... A možda i nije. Uostalom za čas će se vidjeti, hoće li njegove oči da počinu na Viki ili na kojoj drugoj u crkvi.

Misa započe.

Svi su seoski mladići već okupljeni na svom običajnom mjestu oko Krstionice, samo Ivana Vrtića još nema. I što se one male, plave i kestenjaste glave više sagiblju nad molitvenike, to im nemirne oči živilje uhode oko Kr-

stionice, da vide, je li je već stigao. Sve uzalud: eno i misa se svršila, a on se ne pokaza. Tek vani, na trgu, saznale su djevojke, da su ga neki vidjeli kod kapelice, izvan sela, s — Marijom Mulicom.

Djevojke nisu tome podavale baš nikakove važnosti, barem naoko. Vika, da pokaže neku svoju nadmoć, zagrozi se podigavši prst: «da će ih gospodin već čuti!...» ali dolje, na dnu srca, i još dublje, svaka je od njih mislila, da je Amerika katkada čudna, a Marija da ima posmijeh i kosu kao nijedna druga u selu. Jedna je između njih čak i glasno mislila i natuknula, da mulice imaju sreće...

U stvari bilo je ovo:

Virtićevi stanuju malo poviše sela, na posjedu opasnom jakom, zidanom ogradom. Kuća nedavno pregradjena i okrečena, diže se negdje u sredini, među visokim voćkama, što je ljeti gotovo zastiru. I kuća i sve ono oko nje bilo je ranije sasvim neugledno, dok nisu stigli sinovljevi dolari i učinili ono čudo, za kojim se otimlju oči mnoge dobre majke u selu...

Ivan se Virtić uputio k misi, ali se niže, kod Kapelice, gdje se staze odvajaju, sreo s Marijom, koju su nazivali zato Mulicom, što joj se ne zna ni za oca ni za majku.

Već se juče vidješe i pozdraviše, dolje na moru, kad se ono iskrcao.

To bijaše zaista slučajno.

Pa i ovaj jutrošnji susretaj čini se kao da je također slučajan. Stara Urša, u koje Marija služi i živi, nešto poboljeva, pa joj se prohtjelo kuša, biljke nada sve ljekovite. Ovud ga ima doduše najmanje, ali je i najbliže.

— Ako se dobro sjećam, na Strmiči uz more, ima ga kudikamo više, reče on i naže se k njenoj ruci, da pomiriše stručak, što ga je već ubrala.

— Ima... prousti ona i porumeni kao od neke neprilike. Da li zato, što se on nagnuo k njoj ili što je ono napomenuo o Strmiči?

Od tog rumenila oživjele joj najednom sve lične crte i mladiću se učini kao da je iz njih zaslavila sva mladost i toplina njezine duše. I krupne joj i nježne, malo kao zamišljene oči poprimiše neki bistriji, blistaviji sjaj. Najdražesniji pak osmijeh, što se prelio oko usana i tu neprestano titra i igra i nikako da se smiri, već kao da se sav uokolo rasiplje prelazi i na nj, na njegove usne i zube, što sada pokazuju suncu svoju blistavu bjeloću. A to sunce oko njih puni su mirisa trave, šumskog cvijeća, kuša i novog modrog odijela, što je na njemu. Razgovarali su o sasvim običnim stvarima. On je pričao, kako je kod kuće lijepo, ali i tjesno, dok je svijet beskrajno velik i raznolik. Ima po onim dalekim stranama i gradovima i oko što da gleda i

uho da sluša. Onda se sve mijenja, neprestano, uvijek, dok ovdje ostaje sve, kako je i prije bilo.

— No kako se ni tamo ne može da sve ima, nadoda on sa smiješkom, to bi ja najvolio prenijeti onamo ovaj naš brijeg i — i... još štogod...

Znala je ona, što misli pod onim «štogod», ali ne reče ništa, već se tek nasmiješi malo šire, no još uvijek vrlo suzdržljivo. I razgovor se produlji, a kako je vrijeme pri tom letjelo naglo, oni jedva opaziše, da se već svijet vraća iz crkve i da je blizu podne. Na to se ljubazno rastaše: on sadje k moru, a ona — razdragana, kao što još nije valjda nikada bila, pobrza kući, gdje ju je stara Urša nestrpljivo čekala.

Ko ne vjeruje u slutnje, neka pita djevojke, što su onomadne čekale mladoga Amerikanca u crkvi, pa će mu one objasniti, kako i srce ima svoju žicu glasilicu, koja rijetko kada vara. Ni njih nije prevarila, kad im je ono na glas, da se Vrtić sastao s Marijom Mulicom, zagudila neka paze, jer vrug ne spava, pa bi najzad ipak mogla Mulica da odnese sreću.

Već one iste nedjelje, na večernji, njegovo se oko ovjesilo o nju i visjelo neprestano na njoj, i mora da je slijep, ko to nije vidio.

Sjutradan pak ušao momak ravno u stan stare Urše, nekakve oronule, namežurane ženice, da je tobože pozdravi, a ono ostao u nje puna dva sata, sve u razgovoru s Marijom. Još se vidješe jedan ili dva puta, i malo zatim na sveopće čudo i na najveće zaprepašćenje obiju porodica Vrtićevih i Boričevićevih puče najednom glas, da su se Ivan i Marija vjerali.

Mati odmah pokuša, da iznese svoje prigovore, ali je sin presječe tonom, koji nije dopuštao, da se o tome više riječi troše. Mati ustuknu, ali je otada svoju miljenicu Viku obasipala još većim ljubezljivostima i poticala, da je još češće posjećuje.

I selo se namrgodilo i zgraktalo na «tudju namigušu», što domaćim, rodjenim djevojkama otimlje sreću.

A to je i zaista bila prava sreća — barem za Mariju. I došla je baš u času, kad je djevojka mislila, da joj se mladost počinje već da suši jer tako hoće njezina sudbina, koja ju jednom bacila na drum, ovaku, samu, bez ičijeg osmijeha... I srce joj je već bilo obamrlo, ali ga se evo nešto dotaklo i ona sada živi ne jedan, već stotinu nikad neslučenih života. A što će još biti uz onakva čovjeka, uz momka, kome u čitavoj krajini premca nema?...

Pa onai daleki svijet! Ona silna čudovišta, o kojima umije Ivan tako lijepo i zanosno da priča! Što li će ono tek da bude!

Pa onaj njezin budući svijetli i prostrani stan s bogatim namještajem, što je tamo dolje u svijetu čeka! I udobnosti i tolike druge prijatne stvari, o kojima vjerenice vrlo rado snivaju!

— Što li će ono sve da bude! Što li će ono sve da bude! — kliknula joj duša nabujala zanosom, što ga ona s naporom suzdržavaše, da ne bi prevršio.

Sastajahu su svaki dan, čas ovdje čas ondje, na šetnji ili kod stare Urše. Ponekad bi se u njihov razgovor umiješala i starica. Kad bi se Marija za čas udaljila, da doneše čašu vina ili što drugo, čime će ponuditi vjerenika. Urša bi prema njemu protegla svoje užasno navorane i upale obraze i ozirući se oprezno otraga šaptala, kako je bila prava sreća, što se jednom ona «dijete» namjerilo na nju. A kakva je bila, kad joj je ono pala u ruke:

— Ne znam, da li još pamtiš? Divlje, puno nečisti, boso, neočešljano, sama krpa na krpi, ni prekrstiti se nije umjela, a kamo li da zna, što se smije, a što ne... Ama što ćeš sine? Na cesti pobereno... Kolike li muke, dok sam ju samo češlju navikla! A drugim stvarima? A poslije? I četiri su oči premalo, pa i za djevojke iz najčestitijih kuća, a kamo li da ne budu za ovakove, kojima nikada ne znaš, što im se u krvi taji... Ali — zaključči starica sklopivši skrušeno ruke i zatrepavši očima, kao da će zaplakati — Bog mi je svjedok, da sam ja pazila kao svoju, i ja se ufam — da me ne će zaboraviti...

Tu je starica istinski proplakala.

Sve se to činilo Amerikancu kao neka preporuka za buduće... ali one riječi: «na cesti pobereno» pa ono natanje o nečemu, što bi se moglo u «krvi da taji» nije moglo da ga mine, a da u njemu ne izazove izvjestan, neprijatan dojam. Može biti da je to dolazilo otuda, što su se te staričine riječi nekako čudno podudarale s nekim prikriveno zajedljivim majčinim ubodima... Ili je pak tome pridonosilo raspoloženje, što su ga u njemu razbudila ona dva tri već do tada primljena anonimna pisma? (Po dva ili tri nezgrapna retka s užasno iskrivljenim i nagrdjenim slovima i riječima tako nekako složenim, da im se je smisao mogao da razumije tek iz otrova, što su ga siktale).

Marija nije znala ni za ta pisma ni za riječi stare Urše, ali kad se one večeri od svog vjerenika opraštala, svojim je tankim instinktom osjetila, da se njegov obično tako providan pogled najednom prometnuo u nešto nepomično i mutno. Te noći je Marija, a da ni sama nije znala zašto — usnula kasno.

Ali se već sjutradan desilo nešto, te joj u čas vrati njezinu svijetlu vedrinu.

C. M. Medović: SV. JERONIM.

Negdje prije podne banu k njoj vjerenik pa će joj uhvativši je živo za obje ruke:

— Slušaj, ja bih htio da požurimo vjenčanje, pa da odemo što prije odavle. Dodijalo mi...

Sjaj velikog unutrašnjeg ushita obasja joj pogled:

— Da idemo do župnika? — klikne ona glasom, koji sav drhtaše od sreće.

A kako je on to potvrdio glavom, zapjeva ona:

— Samo čas, dok se opremim.

I kao lastavica šmugnu u pokrajnu sobu, da se odmah zatim vrati lijepo dotjerana, s plamenim obrazima, što su se sve blistali od suza neiskazane radosti i sreće.

Stijene stare, već dugo neokrečene «plovanije» za svoga su vijeka upile toliko tamjana, da ga neprestano odbijahu i puštahu nek se miješa s raznim mirisima kuhinjskim.

I soba, u kojoj ih je primio župnik, bila je natopljena onim istim zapahom a i mirisom starine, što je strujala iz istrošenog namještaja, iz požučelih knjiga i grančica blagoslovljene masline i jasena.

Župnik već davno prevalio šesdesetu. Od čela do tjemena jedna sama plješa, od tjemena niže sve obraslo dugim, bijelim vlasima ali je lice sasvim zdrave boje, a žive oči pune eneržije, ponekle ublažene osmijehom vječito rasklopljenih usta. U govoru nije sladak, kadšto čak i tvrd, ali uvijek dobre volje i gotov da pomogne.

Ponudi im da sjednu, a sam se, turivši ruke u džepove svojih širokih hlača, ispriječi nasred sobe.

Ruku spuštenih na koljena pogleda Amerikanac najprije Mariju, pa župnika, a onda prousti dubokim glasom:

— Došli smo...

— Došli?... Znam ja, da ste došli i pošto ste došli — ali kako ćemo s tobom? — upilji on svoj čvrsti pogled u Mariju.

Neprijatno iznenadjena ona ga pogleda s jedva prikrivenom strepnjom.

— Hoću da kažem — nastavi župnik onim svojim istim običnim, malo tvrdjahnim tonom, da u svim onim debelim knjigama tamo na stolu nema o tebi ni spomena. A ni u čitavoj biskupiji ne znaju za te, pa ni u one dvije susjedne... A ipak si od nekuda i ti pala... Otkuda? — to neka Bog zna...

Dok je govorio, djevojka je sve više blijedila, a da sakrije svoju nutrašnju tjeskobnu nepriliku, prousti kroz usiljeni osmijeh:

— Pa Bog će znati... velečasni!

Župnik se malo uzvrpolji kao da će zaigrati na nogama:

— E, ali ljudima to nije dosta: i oni hoće da imadu crno na bijelome. Papir je sve. Čovjek bez papira često je manje od ništa. Neka ti ovaj momak kaže, da li je tako ili nije.

Marija se kao nesvijasno okrene Ivanu i vidje ga, gdje je ruku prinio k ustima i sa dva prsta sve nešto čupka gornju usnu i sve nešto kima glavom. I kao juče tako joj se i u ovaj mah učini, kao da mu je u oku primijetila ono isto nepomično i mutno, od čega mu je i pogled otvrdnuo malo. Osjeti kao da joj je srce probio mraz, i obuzeta nekim čudnim strahom podigne oči na župnika, kao da ga moli, neka o tom ne govori više. Župnik ni izdaleka ne sluteći da bi njegove sasvim prostodušno izgovorene riječi mogle imati i drugačiji odjek prihvatiti dižući i spuštajući svoje teške trepavce:

— O tebi sve šuti. Kuda se god okrenem i pitam: gdje si se rodila? dobivam uvijek isti odgovor: — Ne znamo. U tome je cijeli belaj. Nego da te pitam: jesi li već kada pomišljala, da si ipak i ti morala negda imati neku postojbinu? Vidim — nisi, pa ipak, da malo tražiš, da napregneš pamet — ko zna, možda bi se što našlo...

Ruke je imala skrštene na krilu, a oči podignute. Nije htjela da pokaže, koliko joj je mučno govoriti o tome, zato se uvelike trudila, da joj glas ostane što mirniji i sigurniji:

— Majke se ne sjećam, ako to nije bila ona žena, koja mi katkad dolazi pred oči kao u magli... Drugu bolje pamtim, jer mi je bila zla — i tukla me... Jednom me je uzela za ruku — i dugo smo išle, vrlo dugo... i došle do nekakvog mosta, pa u mjesto, gdje je bilo mnogo kuća i ladja — i tu smo stale. I tu me je ona žena tukla, dok me nisu uzeli neki drugi, o kojima nisam takodjer nikada ništa čula. Onda sam dospjela opet k drugim ljudima, pa k trećim — dok nisam zašla u ovaj kraj i služila najprije kod jednih pa kod drugih, a najzada ostala u tete Urše.

— To znam, dočeka župnik, i to nije važno. Da nam je barem znati, koja je bila ona druga žena i ona bi nas jamačno navela na pravi put. Ono što si napomenula o mostu, mnogim kućama i ladjama — mogla bi da bude Rijeka, pa da pišemo na onu stranu, senjsku? Ajde, da pokušamo! Pisat ću još danas na sve župe one biskupije. Nego — što ćemo, ako su te ostavili bez svetoga Krsta? Bilo bi strašno, ali i sasvim moguće, kad pomislimo, u kojem vremenu živimo. Ele, djeco, sad možete i vi da vidite, što znači otac a što majka — naročito majka! I kako je strašna njihova odgovornost! I kako je blažen onaj, koji može, kao ti, Ivane, s ponosom i zadovoljstvom pokazati na svoje roditelje i reći: nosili su me kao andjela, čuvali kao oko i dali

mi ime, s kojim mogu čista i vedra čela pred cijeli svijet. Jest, a...

Uto mu oko pade na djevojku i primijeti, kako od uzbudjenja teško diše i kako joj trepavice na lijepim očima ubrzano trepere. Pomisli, da će to biti od straha i brige zbog isprava, zato odmah promijeni ton, pridje joj bliže, položi joj svoju čvorastu i nabranu ruku na glavu i reče:

— Što je pak do onih papira, ti se ne boj. Držim, da će se već nekako naći trag onima, što su te onako nemilo odgurnuli od sebe....

Stari dobričina nije očito umio, da se tanko izražava, pa su i ove njegove posljednje riječi nekako muklo odjeknule u nastaloj smrtnoj šutnji.

Virtić ustane a Marija za njim.

— Velečasni, a koliko će to potrajati? — upita Amerikanac nekim tudjim zastrtim glasom, od kojega se Mariji srce steglo.

— Pa deset, petnaest dana — odgovori župnik. — Možda i manje.

— Bit će bolje bude li što manje... Hoću naime da krenem prije, nego što sam mislio... Poslovi — pa...

— Gledat ćemo! Gledat ćemo!... — zaintači župnik i isprati ih do kućnih vrata.

Putem su malo govorili. Kod vrata Uršine kućice izmijenije dvije tri riječi, a onda se rastaše, kao da se obima žurilo, da sa svojim mislima ostanu što prije na samu.

I pošto on ode, Marija se zavuču u svoju tijesnu, tamnu i голу sobicu, baci se uz mukao pridušen jecaj na krevet i ostade tako dugo...

A onda su uslijedili dani, jedan potmuliji od drugoga. Ive je dolazio kao i prije, ali bi se često, čas pod jednom čas pod drugom izlikom digao i prije vremena otišao. Prve bi mu riječi bile:

— Što je s tim papirima?

Pitanje je već samo po sebi bilo tako tvrdo, da bi joj od njega srce oteščalo. Osim toga već je bila počela i da osjeća, kako joj on sve više izmiče, kao da joj ga nešto nosi, otimlje, ali se uporedno s time javljao i otpor, prikupljala se snaga i volja, da ga za sebe obrani, jer je znala, da joj bez njega života nema.

Tako je ona prema njemu pojačala svoju pažnju i nježnost, obavijala ga svojim čistim i dubokim pogledom, s osmijehom blage mirnoće dočekivala njegove česte hladne i teške poglede ili se držala kao da i ne sluti, što se ono u njemu pokreće i lomí.

S njegovima nije još došla ni u kakav dodir. Pomisli: možda čekaju, da ona učini prvi korak.

I kad je sjutradan došao k njoj, nešto ranije nego obično, dočeka ga ona riječima:

— Ja bih tako rada tvojoj majci poljubila ruku... Da me odvedeš k njoj?

Njegovo lice bilo kao kamen.

— Ima tu nekakva druga pjesma... progovori on nakon duge mramorne šutnje, pa nastavi nekako oporo: — Sreo sam se sa župnikom. Ni u onoj četvrtoj biskupiji ne znaju ništa za tebe... Sva je prilika, veli, da nisi krštena...

Htjela je da prosvjeduje, ali od silnog uzbudjenja nije mogla nego da promuca nekim bezbojnim glasom:

— I-ve!...

— A što! Možda i jesi, ali što hasni, kad nije nigdje napisano... A bez toga ne ide! Za to — nema fajde: trebat će da se krstiš po drugi put. Tako veli župnik... I zove te, da k njemu dodješ. Još danas...

On ušuti, a ona naže malo glavu na stranu i obavije ga svojim najljepšim i najsladjim pogledom:

— Tebi je to neprilično, Ive?

— Ugodno ne može da bude — odgovori on suho i nadometnje: A što je gore, bit će — kako župnik kaže — petljanije još i sa sudom. I tamo treba da te upišu, unesu, prenesu — a za sve to trebat će vremena, a najdulje do petnaest dana ja bih morao biti oženjen i na putu.

Njoj se je, slušajući to, smrzavala duša, ali i oči i lice sačuvali su svoj predjašnji topli sjaj. I nekakav sladak, zamaman osmijeh ocrta joj se na usnama, kad je malo poslije oklijevajući progovorila:

— Pa što će, Ive, sve to nama?...

— Kako — što će nam?

— Zar ne bismo mogli bez njih — bez onih... papira...

On ustremi na nju svoj oštar pogled:

— Ja imam vjere u tebe, Ive... ubrza ona sva užasnuta, da je nije krivo razumio.

— Ne! — odsiječe on kratko.

Iza njegova odlaska ostala je sva kao postidjena s nekakvim krupnim klupkom, što joj se najednom stvorilo u prsima i uvelike joj otežčavalo dah.

I bilo joj je, kao da gazi u vodu, sve dublje i kao da se već topi, a uokolo ništa no po gdjejoja slamica.

* * *

Ceremonija onog neobičnog krsta privukla je u crkvu puno svijeta, naročito mladjarije.

I ona je već na svom mjestu, do krstionice. Lice joj je sasvim bijelo, kao da ga je odbjegla krv, ali ga visoko drži. Kao da hoće da prkosi svim onim zloradim pogledima, što je sada šibaju, jer ne mogu da joj oprostite sreću, koja je medjutim ipak još tako daleka.

Župniku je ovo prvi put, što krsti odraslo čeljade, stoga je i sam nekako duboko prožet svetošću toga svetoga čina. Čita lagano, svečano, a i molitve i pitanja, što ih postavlja djevojci, oteže i razvlači, tako da se čini, te ne će tome obredu nikada biti kraja.

Na sva pitanja odgovarala je jasnō, a kad je trebalo, da sagne glavu pod mlaz blagoslovljene vode, ona je i to izvršila nekom spretnom lakoćom. I poslije kad je na posljednju molitvu sklopila ruke i malo prema svijetlu okrenula glavu, onda se od hrpe madjih djevojčica prosuo tanak, bezazlen šapat:

— Ma je lijepa!

Pošto se obred svršio, župnik je povede u sakristiju.

— Eto — reče starac radosno — odsada ne ćeš više biti kao otkinut listak na izgubljenoj stazi... Sad si naša... Već te imamo u našim debelim, crkvenim knjigama, a brzo ući ćeš i u druge — govorio pop skidajući stolu.

— A hoće li to biti odmah?

— Hoće. Ja ću ti dati jedno pismo, a ti ćeš već sutra s njime u grad — na sud. U pet, šest dana imat ćeš sve što treba, onda ću ja još reći svoju i sve će biti gotovo.

— Samo da to bude odmah, jer... ja se puno bojim...

— Eto sada! A čega se bojiš?

— Pa — da me ostavi...

— Ive? Ne će. Čestit je ono dečko — održat će on, što je obećao — budi mirna!

Izidje kroz sakristiju, da se ugne svjetini, što je još žagorila na trgu. Snaga, što je bijaše napregla, da bi mogla izdržati onu muku u crkvi već se sva istrošila i ona je išla naglo, od straha pred iznemoglosti, od koje joj se već maglilo u očima i u glavi.

Na sudu joj kazaše, neka se vrati do osam dana. Na njezino pitanje, ne bi li to moglo biti nešto prije, činovnik progundja nešto i okrene joj ledja.

Vraćajući se kući tješila se, da će i to malo dana proći, i oni će do petnaest dana moći da stupe pred oltar, baš kako to želi Ivan.

Ali te ga je večeri uzalud čekala. Poslije one poruke, što ju je bio donio od župnika, on se nije više uopće pokazao. Stara Urša pokuša da je primiri, ali je okrenuvši se i misleći da je djevojka ne čuje, progundjala medju zubima:

— Gnjili jezici! Crne duše!...

Nešto se dogodilo. Ta joj se misao zatukla kao klin u mozak i držala joj krv u nekoj mutnoj groznici. I ono klupko u prsima kao da se uvećalo, nabreklo, nateglo, te je mislila: rasprsnut će se.

TIPOVI

ISTARSKI

Noć je provela u najmračnijim predosjećajima, koji ju izdirahu do bola. Kad se idućeg jutra diže i pogleda u zrcalo, sva se gotovo zgrozi: obrazi blijedi i upali, usne modre a oči nabuhle kao u bolesnice. Dugo ih je ispirala i trljala jagodice, da joj pod kožom barem nekoliko oživi krv. Hoće li doći?

I zaista oko podne začu mu korake. Prvo njezino pitanje, prožeto nekom slatkom strepnjom, bilo je: zašto je toliko izostao?

Odgovor je bio tvrd, malone rezak:

— A što pitaš? Kao da ne znaš!

— Pa ne znam... Bila sam u gradu — i ništa nisam čula... reče ona i sjeti se onih Uršinih riječi.

— I bolje da nisi, jer ni najgrdji pas ne bi na maslu pojeo, što sam ja morao da progutam u ova dva dana — iza one komedije u crkvi... Ni čudo! Ko je kada vidio, da se nevjestice krste...

— Pa nisam ja kriva — odgovori ona tiho kao da joj je duša na jeziku.

— A što je s papirima? — okrenu se on naglo i oporo.

— Iduće sedmice — tako su mi rekli — dahnula ona sva sledjena.

— I opet!... A što je najgore — tome se ne vidi kraja... A ja čekati ne mogu... Evo i danas sam primio odozdo pismo... Posao se gomila... Zove me...

Dok je govorio, gledao ju je tako, kao da bi mu bila Bog zna kako daleko. Ona je to osjećala, ali nije krivila njega, već zle ljude, koji su oko njega uprli, da mu je omraze. Ne bi smjeli uspjeti i ne će. Ona će se još braniti, upirati, boriti, ali ne će pustiti, da joj izmakne čovjek, koji dršće u svakom njenom, pa i najtanim dahu. Zna ona, da se ona veza, što ih je one nedjelje vezala kod Kapelice, otanjila, ali kad je on ne prekida, znak je, da je još uvijek voli.

I ona se s druge strane čuvala, da tu tanku nit ne dirne, i zato — kad je jedne večeri opet izostao, nije ni pitala za uzrok, samo da ga ne bi ozlojedila, premda je znala, da je u ono vrijeme u njega bila Vika i da se sju-tradan hvalila, kako se je gore s njime «lijepo zabavljala...»

Njezina je sva nada bila u onim papirima. I kad je bio osmi dan, izrana se opremi i krenu, da što prije stigne na sud. Srce joj zamiraše od nade i straha, kad je stavši pred činovnika dahnula onu svoju molbu: da li je njezina stvar već riješena.

— Sudac, koji ima to da riješi, otišao je za nekoliko dana na dopust, odgovori činovnik, i više se ne ozre na nju.

Ne bi znala reći, koliko je još ostala na mjestu nepomična i nijema, ni kako je odanle otišla i našla se na cesti, što vodi u selo.

Dan je vedar i sunčan, kao i onda, kad se berući kuš sastala s njime kod kapelice, ali ona ne vidi pred sobom nego sve mutno: maglene su konture otoka, magleno sve uokolo. I more kao da je sve potamnijelo (a puca od svijetla i modrine!) i valovi po njemu, koji se — tako se njoj čini — nekako čudno valjaju, i kao da sa sobom vuku neki daleki pridušeni jauk i ridanje. I sve je drugo oko nje poprimilo neki drugi oblik, naročito stabla, što strše u vis kao stršila: nepomična i mrka.

Što dalje ide, to je jače prožimlje jezivi osjećaj neke smrtne samoće.

Onda se najednom pred njom stvori Kapelica, a do nje — on. Prije očiju, prepozna joj ga srce. Poput praska odjekne joj u svijesti pojava njegova. U čas se pribra i gurnuta nekom unutrašnjom silom, pobrza prema njemu i sa sklopljenim rukama, kao da moli milost, zastenje:

— Još ništa...

On ne kaza ni riječi, već se uputi u selo.

Ona za njim.

Njezina je muka bila tako vidna, da se i u njemu nešto pomaklo, te najednom uspori korak i ona se nadje uza nj, ali sasvim ugasle volje, obamrle svijesti, pogrbljena — svladana.

Dosadašnja, beskrajno sumorna šutnja potrajala je, dok nije on stao i nekako oklijevajući napomenuo, da mora nekuda za poslom.

Ona i ne pokuša da ga zadrži.

Kad je Urša ugleda onako shrvanu, s onim nekim čudnim pjegama na bezbojnom, zgrčenom licu, grdno se usplahiri. Htjela je, da je svuče i položi u krevet, ali ona se spusti na stolicu, nalakti se na sto, prisloni glavu na dlane i sva se ugrudi, kao da čeka da dodje smrt.

Pod večer, pred samu Zdravu Mariju, odjekne na kućnim vratima kucanje. Ona se trže: da nije on? — ustrese joj srce tračak nove nade.

Vrata se otvoriše, i u sobu stupi — župnik.

Videći je onako porušenu silno se namršti i kao po običaju bez okolišanja prihvati:

— Vidiš, a meni je rekao, da ti još ništa ne znaš... I još mi je tamo prtljao, kako nema hrabrosti, da ti kaže — i molio me, da bih to ja... No — nastavi blaže spuštajući se do nje na stolicu — kad već sve znaš, meni ne ostaje, nego da te potješim...

— Svršeno... — dahnu ona mrtvim glasom i spusti glavu na prsi a ruke na koljena.

Župnik ne razabra sav tragički smisao one jedine riječi.

— Malo prije bio je kod mene, pa mi je rekao da čekati više ne može... Ne treba da ti kažem, koliko sam ga nagovarao i zaklinjao, da se ustrpi, da ću sjutra ja glavom na sud i sve poduzeti, da im istrgnem onaj listić papira — no on ni čuti. — Ne radi se, veli, samo o papirima... Majka... Ona, veli, ne može nikako da se smiri. Plače, uzdiše — a tako i svi kućani. I plaše ga i opominju, nek se čuva. O tebi se istina, ne može ništa rdjava reći, ali to da nije nikakva tvoja zasluga. Lako je, vele, biti pošten u poštenu selu, no u tudjini, medju svim onim raznim napastima, tamo da te vidim... A toga se i on, čini se, najviše plaši. I baš zbog jedne tvoje riječi... Ti ćeš znati... Nešto da si mu natuknula, da biste mogli otići i ovako — nepozakonjeni... i to da je i njemu otvorilo oči...

Tu se prekide i ušuti, kao da čeka na njeno opravdanje, no ona nije više shvaćala ništa.

Župnik pomisli, da joj stid ne da do riječi pa nastavi:

— Evo — a drugi put budi obzirnija... Svakako — žao mi te je, ali mlada si, pristala, a što je glavno, još koji dan, pa ćeš imati i svoje papire, jest i sve će biti dobro... Da, još nešto: on hoće svakako da se ženi i to — s Vikom... U nedjelju ću ih «napovijedati», ali vjenčat će se u drugoj župi. Tako sam ja odredio, zbog tebe, pa i radi njega, jer znam, da će selo, čim uzarna, da te je ostavio, stati listom uza te... Neka ti je još barem ta utjeha sirotici...

Skamenjena u svome muku ona ga nije slušala, niti čula, kad je izišao. Tako je ostala cijelu noć. Tek sjutradan, u neko doba, prenuše je glasovi susjeda, što su se sa starom Uršom vrpaljile oko njene postelje, da ustanove, od čega joj je ono koža i na licu i na tijelu postala preko noći sva žuta i zelena...

I pošto su odsjekle, da je to obična žučanica i dobrodušno mahnule bolesnici rukom, neka se ne boji, jer da se od žučanice lako ne umire, razidjoše se svaka po svome poslu.

Medjutim Marija je umrla još onoga istoga dana u več. Stara je Urša bila negdje u susjedstvu, kad se nesudjena nevjestica posljednji put trzla i — otišla.

Sama, bez cjelova i bez suze.

I bez papira...
